

7. Федорова, А.Ю. Становление и развитие системы межбюджетных отношений в Российской Федерации [Текст] / А.Ю. Федорова, С.С. Самойлова, Н.И. Дорожкина // Социально-экономические явления и процессы. – Тамбов, 2013. – № 5 (051). – С. 210 – 215.
8. Шепелев, О.М. Государство и корпоративное управление в российской экономике [Текст] / О.М. Шепелев, В.Ю. Сутягин // Актуальные инновационные исследования: наука и практика. – 2010. – № 2. – С. 23.

References

1. Bobyrev V. V. (2009) O vozeistvyy hosudarstva na tenevuiu ekonomyku: pryntsyipy analiza, napravleniya raboty [About affecting of the state shadow economy: principles of analysis, work assignment] Menedzhment y byznes-admystryrovanye. no. 3, pp. 32 – 55.
2. Vereshchahyn S. H. (2006) Polytyka hosudarstva po borbe s tenevoi ekonomykoi, uklonenyem ot uplaty nalohov y protyvodeistviyu lehalyzatsyy «hriaznykh deneh» [Politics of the state on a fight against a shadow economy, avoiding tax payment and to counteraction of legalization of "dirty money"] Byznes v zakone, no 3-4, pp. 38 – 55.
3. Lunev D. S., Lunev R. S. (2013) Systema mer po predotvrashcheniyu y snyzheniyu urovnia vozeistviya tenevoi ekonomyky na deiatelnost y razvytye orhanyzatsyi v rehyone [System of measures on prevention and decline of level of influence of shadow economy on activity and development of organizations in a region] Krymynolohycheskyi zhurnal Baikalskoho hosudarstvennoho unyversyteta ekonomyky y prava, no. 2, pp. 62 – 73.
4. Projava S. M. (2008) Ekonomyzatsiya korruptsyy. Mekhanyzm protivodeistviya: monohrafiya. [Economy of corruption. Mechanism of counteraction] Moskva: YuNYTYDANA (in Russian).
5. Radiukova Ya. Yu., Shamaev Y. N. (2011) Ekonomycheskaia bezopasnost strany kak mnohourovnevaia systema elementov y otnosheni [Economic security of country as multilevel system of elements and relations] Sotsyalno-ekonomycheskye yavleniya y protsesu, vol. 1-2, pp. 194 – 198.
6. Samarukha V. Y., Burov V. Y. (2010) Tenevaia ekonomyka v systeme predprynymatelskoi deiatelnosti rehyona [A shadow economy is in the system of entrepreneurial activity of region] Yrkutsk, (in Russian)
7. Fedorova A. Yu., Samoilova S. S., Dorozhkyna N. Y. (2013) Stanovlenye y razvytye systemy mezhbiudzhethnykh otnosheni v Rossyiskoi Federatsyy [Becoming and development of the system of interbudgetary relations is in Russian Federation] Sotsyalno-ekonomycheskye yavleniya y protsesu, no. 5, pp. 210 – 215.
8. Shepelev O. M., Sutiayhn V. Yu. (2010) Hosudarstvo y korporatyvnoe upravlenye v rossyiskoi ekonomyke [The state and corporate management are in the Russian economy] Aktualnue ynnovatsyonnye yssledovaniya: nauka y praktyka, no 2, pp. 23.

Отримано 12.09.2017

УДК 351.824

Ірина СТРУТИНСЬКА

Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя, Тернопіль, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ТА ІНТЕГРАЦІЇ ДАНИХ З МЕТОЮ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОГО ПІДХОДУ

Резюме. Проведено дослідження та аналіз даних щодо пройдених кроків об'єднаними територіальними громадами на шляху реалізації сучасної моделі децентралізації. Здійснено аналіз розподілу субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Визначено основні проблеми, з якими зустрічаються новостворені

об'єднані територіальні громади у процесі функціонування. Розглянуто позитивні зрушення та зміни у їх розвитку. Оскільки процес децентралізації передбачає, що питома вага адміністративної діяльності та відповідальності покладається на місцеві органи чи добровільно створені об'єднані територіальні громади, у статті запропоновано розробити ефективний механізм управління місцевим та регіональним розвитком на основі проектного підходу.

Ключові слова: трансформація даних, децентралізація, Державний фонд регіонального розвитку, об'єднані територіальні громади, проекти місцевого та регіонального розвитку, проектний підхід.

Iryna STRUTYNSKA

Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University, Ternopil, Ukraine

TRANSFORMATION OF REGIONAL MANAGEMENT BASED ON ANALYSIS AND DATA INTEGRATION TO APPLY THE PROJECT APPROACH

Summary. The research and analysis of the data on the steps taken by the united local communities for implementing the modern model of decentralization are carried out. The evaluation of the distribution of subsidies from the state budget to local budgets for infrastructure forming united communities is conducted.

The main problems the newly merged municipalities are facing while operating are determined. Positive changes and progress in their development are regarded. Since decentralization implies that the share of administrative activities and responsibilities vested in local or voluntarily created merged municipalities, the paper proposes to develop an effective mechanism for managing local and regional development based on the project approach. It is so the community can achieve sustainable development. With the concept of sustainable development project activity has become especially important because it is an integral part of the implementation of this concept.

Key words: data transformation, decentralization, State Regional Development Fund, the combined projects of municipalities local and regional development, project approach.

Вступ. Україна перебуває на такому етапі розвитку, коли розпочинаються довгоочікувані зміни, впроваджуються різноманітні реформи. Відбувається модернізація та реформування місцевого й регіонального розвитку шляхом децентралізації. Процес децентралізації передбачає, що епіцентр відповідальності виконавчої діяльності покладається на місцеві органи або інші суб'єкти державного управління. Уже з 2015 року в Україні було добровільно створено 159 територіальних об'єднаних громад. Дані громади вперше отримали значні важелі впливу власною адміністративно-територіальною одиницею.

Враховуючи європейський досвід з децентралізації, необхідно зазначити, що такі реформи та зміни сприяють розвитку демократії, економічному та соціальному зростанню, адже відбувається посилення ролі окремих територій, органів публічної влади та громадськості в регіонах у власному стратегічному плануванні та розвитку. Саме тому потреба у знаннях з децентралізації влади, протидії корупції, управління територіями та різних аспектів місцевого самоврядування є надзвичайно актуальною. Взаємодія та співпраця в стратегічному плануванні регіонального розвитку різних стейкхолдерів та бенефіціарів (старости громад, представники місцевого самоврядування, представники бізнесу, громадськості та науковців) має стати основою для розроблення ефективної стратегії розвитку.

У зв'язку з цим необхідно розробити ефективні моделі управління місцевим та регіональним розвитком за участі громадян. Громадські об'єднання повинні брати участь у процесах ухвалення рішень щодо місцевого та регіонального розвитку, адже це

є й буде обов'язковою складовою сталого розвитку держави. Вважаємо, такі завдання можуть бути реалізовані із застосуванням проектного підходу.

Сьогодні проектна діяльність охоплює всі сфери функціонування промислової діяльності й не тільки:

✓ у дослідно-конструкторських підрозділах – це проекти розроблення нових продуктів, технологій;

✓ у виробництві – проекти освоєння випуску нової продукції, технічного переозброєння, впровадження нових технологій;

✓ у маркетингу – це проекти маркетингових досліджень, рекламних акцій, виведення на ринок нових продуктів, завоювання нових ринків збуту;

✓ у місцевому та регіональному розвитку – концепції та проекти місцевого та регіонального розвитку (інфраструктурні, економічні, екологічні та соціальні проекти).

З появою концепції сталого розвитку проектна діяльність набула особливої актуальності, адже вона є невід'ємним елементом її втілення.

Оскільки уже сьогодні громади мають змогу отримувати значні кошти на власний розвиток, вони повинні уміти їх використовувати раціонально. Вважаємо, що саме проектний підхід є цим механізмом який надасть змогу громадам розвиватися раціонально й отримати максимальний ефект від процесу децентралізації.

Проектний підхід може бути застосований у реалізації таких форм співробітництва громад:

- спільні проекти;
- утворення спільних інфраструктурних об'єктів;
- утворення спільного органу управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовим і фінансовим аспектам децентралізації влади в Україні присвячена велика кількість робіт вітчизняних учених. У цьому напрямі працюють: Н. Бикадорова, Ю. Ганущак, Н. Камінська, І. Карчевська, О. Крайник. У зазначених роботах розглянуто організаційно-правові засади децентралізації влади, основні поняття, її види, принципи, моделі, фінансове забезпечення проведення реформ, обговорюються питання розмежування повноважень між районами, регіонами й територіальними громадами. Однак у наукових працях висвітлено переважно теоретичні сторони процесу децентралізації в Україні, а практичні аспекти часто залишаються поза увагою.

Формування мети статті та постановка завдання. Дослідити та проаналізувати дані регіонального розвитку, а також пройдені кроки об'єднаними територіальними громадами на шляху реалізації інноваційної моделі децентралізації з метою застосування проектного підходу до їх ефективного розвитку.

Виклад основних результатів дослідження. Враховуючи, що уряд нашої країни у 2016 році виділив на регіональний розвиток вдвічі більше коштів, аніж у 2015 році, а у 2017 році заплановано збільшити обсяг фінансування, необхідно працювати над розробленням та реалізацією дійсно потрібних та якісних проектів, які б сприяли й забезпечували розвиток міста, об'єднаної територіальної громади чи регіону в цілому.

Згідно зі словами першого заступника Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України В'ячеслава Негоди під час форуму «25 років місцевому самоврядуванню в Україні: Час для децентралізації»: «Близько 1 млрд. грн. передбачено на підтримку об'єднаних територіальних громад. Але це не просто вливання з центрального бюджету в місцеві бюджети об'єднаних громад, це кошти на фінансування конкретних проектів і програм розвитку, які громади реалізовуватимуть» [3].

У 2015 році 794 сільських, селищних та міських рад добровільно об'єдналися у 159 територіальних громад. У 2016 році ще 946 сільських, селищних та міських рад

добровільно об'єдналися у 208 територіальних громад. Усі вони розпочали ефективно працювати в нових умовах, стали новим потужним локомотивом подальших змін у нашій країні.

Потрібно розуміти, що об'єднання громади – не самоціль, а лише один із засобів досягнення цілей, прописаних у Концепції реформування місцевого самоврядування.

Необхідно розробити ефективний та системний механізм забезпечення усіх органів місцевого самоврядування необхідними повноваженнями і ресурсами.

Прикладом такого механізму, що діє сьогодні, є Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), з якого в 2015 році було виділено понад 2,9 млрд. грн., а у 2016 році – 4,65 млрд. грн.

Довідково: У 2016 році з Державного бюджету об'єднаним територіальним громадам на розвиток інфраструктури було виділено субвенцію у розмірі 1 млрд. грн. (табл. 1) [Згідно з Постановою КМ України від 16.03.2016 року № 200].

Таблиця 1

Розподіл у 2016 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад

Назва адміністративно-територіальної одиниці	Кількість об'єднаних територіальних громад	Обсяг субвенції, тис. грн.
Вінницька область	2	5675,0
Волинська область	5	26537,2
Дніпропетровська область	15	102086,7
Донецька область	3	35655,7
Житомирська область	9	54571,0
Закарпатська область	12	15075,0
Запорізька область	6	46553,0
Івано-Франківська область	3	21862,3
Кіровоградська область	2	8062,4
Київська область	1	6126,5
Луганська область	2	19232,3
Львівська область	15	45956,6
Миколаївська область	1	5095,8
Одеська область	8	63188,7
Полтавська область	12	56974,2
Рівненська область	5	25263,7
Сумська область	1	9604,9
Тернопільська область	26	141554,4
Херсонська область	1	4631,7
Хмельницька область	22	216372,6
Черкаська область	3	12834,6
Чернігівська область	5	31649,2
Чернівецька область	10	45436,5
Всього		1000000,0

Як бачимо, Тернопільська область була лідером в Україні за кількістю створених об'єднаних територіальних громад у 2016 році. Сума субвенцій, виділена на громади Тернопільської області, становить 141554,4 тис. грн. (таблиця 2). Відповідно до запропонованих Тернопільською ОДА змін до Плану громад планується загалом створити 49 громад і відповідно охопити усю область.

Таблиця 2

Розподіл у 2016 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад Тернопільської області
[Згідно з Постановою КМ України від 16.03.2016 року № 200]

№ з/п	Назва адміністративно-територіальної одиниці	Площа громади, км. кв.	Чисельність населення станом на 01.01.2015	Обсяг субвенції, тис. грн.
1	Отг Байковецька	86,17	5614	4309,8
2	Отг Білобожницька	74,25	3885	3186,6
3	Отг Васильківська	125,9	5434	4765,0
4	Отг Великогаївська	141,96	11187	8172,7
5	Отг Гусятинська	35,47	8391	1153,8
6	Отг Заводська	28,83	4463	957,0
7	Отг Золотниківська	284,25	8204	8508,9
8	Отг Золотопотівська	123,83	10914	6427,1
9	Отг Іванівська	109,56	4482	4010,0
10	Отг Козлівська	95,62	4648	2900,1
11	Отг Колиндянська	108,01	4696	4106,8
12	Отг Колодненська	78,93	2830	2668,2
13	Отг Коропецька	68,45	4900	1788,1
14	Отг Лопушненська	54,77	2317	2046,9
15	Отг Мельнице-Подільська	223,41	16206	10038,8
16	Отг Микулинецька	93,94	7993	3680,1
17	Отг Новесільська	91,84	3496	3217,0
18	Отг Озернянська	126,79	2644	2256,8
19	Отг Озерянська	56,84	6366	5293,1
20	Отг Підволочиська	350,35	19855	11421,2
21	Отг Почаївська	54,2	9455	1666,0
22	Отг Скала-Подільська	149,88	9660	5082,1
23	Отг Скалатська	224,2	14478	8914,9
24	Отг Скориківська	144,05	4066	4261,4
25	Отг Теремовлянська	398,78	30698	14986,6
26	Отг Шумська	499,49	21297	15735,4
	Разом			141554,4

Загалом, кошти субвенції розподілялися між 159 об'єднаними громадами за чіткою формулою, залежно від кількості сільського населення і площі громади. Це у 2016 році становило від 960 тис. грн. для найменшої об'єднаної територіальної громади до 23 млн. грн. – для найбільшої.

Це кошти не для державних адміністрацій, не для центральних чи територіальних органів виконавчої влади, це гроші на фінансування проектів розвитку, які мають подати органи місцевого самоврядування як об'єднаних, так і інших громад.

Упродовж усіх років незалежності завжди було чути від місцевих та регіональних політиків: «Немає грошей. Дайте нам гроші, ми все зробимо».

Ось уже й дали їм ці гроші, але умова про їх використання була простою і лаконічною: покажіть, на що потрібні гроші й сплануйте це у стратегії розвитку області чи громади та плані її реалізації.

Для отримання в 2017 році субвенції з державного бюджету об'єднані територіальні громади та інші організації повинні мати план соціально-економічного розвитку – документ, який громади розробляли і раніше.

Також територіальні об'єднані громади мають розробити реальну діючу стратегію їх розвитку.

Стратегії регіонів, а тим паче новостворених об'єднаних територіальних громад, часто не узгоджені із Державною стратегією регіонального розвитку. Органи влади в регіонах не працюють відповідно до стратегічних планів, які самі ж уклали. Діяльність полягає швидше в реагуванні на проблеми, які “горять”.

Проте цього не було зроблено. Жодна область у 2016 році не працювала за планом реалізації своєї стратегії.

Необхідно відзначити ще таку колізію, що проекти, які плануються до реалізації на наступний рік, зазвичай подаються до 1 травня поточного року.

Довідково: за словами Юрія Третяка, заступника керівника проекту ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку України»: «На 2017 рік жодна область не подала проектів до 1 травня 2016 року» [дж. <http://decentralization.uacrisis.org>].

Ще одна суттєва проблема, яка стримує значний прорив та ефективний розвиток на місцях, це те, що в регіонах на місцях уміють розробляти локальні проекти, але проекти дійсно регіонального розвитку, які б вирішували проблеми великої кількості людей, мали стратегічні цілі, запропонувати можуть далеко не всі.

Проекти, що подавалися за період 2015 – 2016 роки, це проекти “проїдання”, а не розвитку. Кошти ДФРР мали б іти на проекти, які дозволяють регіонам розвиватися, створювати умови для розвитку малого та середнього бізнесу, утримувати додаткові кошти до бюджету, економити бюджетні кошти.

Із аналізу проектів, що подавалися у ДФРР, можна зазначити, що більшість проектів це дійсно ремонт доріг, ремонт покрівель шкіл, садків, будинків культури, масова заміна та встановлення вікон у школах та будинках культури.

Проекти розвитку можна порахувати на пальцях рук. «Є два проекти в Сумській області. Це індустріальні парки. Також є проект в Івано-Франківській області – бальнеологічний комплекс, створення умов для туризму в місті Долина. Це все, що можна сьогодні сказати про проекти, які відрізняються від реконструкцій, капітальних ремонтів, закупівлі обладнання, нового будівництва. Таким чином, ДФРР сьогодні не зовсім відповідає тим завданням, які ставилися перед ним.

Громади зіштовхнулися зі значною кількістю проблем. Перш за все, це проблема неузгодженості та відставання галузевих міністерств від поточних темпів децентралізації та їх реагування на виклики, які постають перед новоствореними громадами. Часто громади просто не в змозі відповісти на питання своїх членів: що буде з медичним

обслуговуванням, освітою, соціальною допомогою, бо не отримують від міністерств чіткого бачення, а тим більше алгоритмів, стандартів чи механізмів реалізації секторальних реформ.

Наступна масштабна проблема – це кадровий голод для нових виконкомів, бо робота в них потребує більшого обсягу знань та досвіду. Знань із управління різними сферами та написання й управління проектами місцевого та регіонального розвитку. Зараз і держава, вищі навчальні заклади, міжнародна донорська спільнота пропонують активістам, працівникам виконкомів колишніх сілрад та посадовцям органів місцевого самоврядування різноманітні курси, семінари та інші форми навчання, але все треба робити системно, швидко і «на вчора».

Регіони й об'єднані територіальні громади почали дійсно відчувати зміни на краще, отримали механізм та інструментарій для реальних змін. Почав працювати механізм децентралізації. На місцях почали адаптовувати й працювати з цим інструментарієм, проте верхівка нашої країни не може змиритися з тим, що вони втрачають механізм впливу і дотичність до цих коштів на локальному рівні. Розминаються їх схеми роботи.

Саме тому сталий розвиток регіонів зовсім зіштовхнувся нещодавно ще з однією дуже суттєвою проблемою, а саме: 20 грудня 2016 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу» [8], де передбачила, що ДФРР може наповнюватися також коштами спеціального фонду Держбюджету, який не має гарантованого джерела формування. Йдеться про його гіпотетичне наповнення за рахунок так званої «спецконфіскації». Цей закон, у разі набуття ним чинності, може означати навіть не «пробуксовування», а відкочування назад у державній політиці регіонального розвитку. Тут мають значення не лише наявність коштів як таких, а забезпечення умов для довготривалого чи бодай середньотривалого планування.

У вересні 2016 року за словами віце-прем'єра Геннадія Зубка [дж. Канал «112 Україна»], «У проекті бюджету на 2017 рік на ДФРР було передбачено 8 млрд. грн. Дана сума цілком б відповідала політиці децентралізації, а саме Закону «Про добровільне об'єднання громад» Закон передбачає п'ятирічний термін державної підтримки об'єднаних громад, що передбачає відповідне пропорційне збільшення розмірів субвенції відповідно до зростання кількості утворених громад.

«Субвенція для регіональної єдності держави»: Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) визначається Законом «Про засади державної регіональної політики» та статтею 24-1 Бюджетного кодексу України. Сума коштів ДФРР має бути не менше 1% від загального фонду бюджету (в цьому році така сума мала б становити близько 7,3 млрд. гривень).

Проте 27 грудня 2016 року оприлюднено Державний бюджет України на 2017 рік. Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку – 4 млрд. гривень, з них 1,5 млрд. – гарантовані кошти із загального фонду бюджету, 2,5 – спеціальний фонд.

На ДФРР виділено не 7,3 млрд. гривень, а лише 3,5 млрд. грн., з яких із загального фонду бюджету лише 1 млрд. гривень.

У 2016 році на 208 ОТГ було виділено 1 млрд. із загального фонду бюджету на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад (табл. 1), а на 2017 рік для 366 ОТГ (табл. 3) передбачено лише 1,5 млрд. гривень, з них лише 0,5 млрд. гривень – це гарантовані кошти загального фонду бюджету.

Таблиця 3

Кількість об'єднаних територіальних громад у 2017 році

Назва адміністративно-територіальної одиниці	Кількість об'єднаних територіальних громад	Кількість сільських, селищних та міських рад, що добровільно об'єдналися у ОТГ
Вінницька область	21	67
Волинська область	15	60
Дніпропетровська область	34	94
Донецька область	6	43
Житомирська область	32	211
Закарпатська область	3	9
Запорізька область	16	50
Івано-Франківська область	11	60
Кіровоградська область	5	16
Київська область	2	6
Луганська область	3	13
Львівська область	22	86
Миколаївська область	19	72
Одеська область	11	50
Полтавська область	18	68
Рівненська область	18	67
Сумська область	14	67
Тернопільська область	36	205
Херсонська область	12	43
Хмельницька область	26	249
Черкаська область	6	24
Чернігівська область	16	108
Чернівецька область	16	56
Харківська область	4	16
Всього	366	1740

Необхідно зазначити, що усі 366 об'єднаних територіальних громад у 2017 році отримали відповідні ресурси та видаткові повноваження й вийшли на прями міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Також необхідно зазначити й позитивні зрушення, а саме, що більшість областей і громад протягом 2016 та 2017 років почали розробляти дійсно ефективні стратегії та

плани власного розвитку, дорожні карти розвитку малого та середнього бізнесу до 2025 року, адже зрозуміли, що це насправді важливо. Отже, процес трансформації державного управління триває й усі ми перебуваємо на порозі змін.

Висновки. Об'єднані територіальні громади на даний момент є «творцями власної долі», адже вони мають можливість створити власні стратегії розвитку, згідно з якими розвиватимуться. Вони вже зараз володіють значною ресурсною базою (людські ресурси, земля та матеріальні ресурси, інтегровані дані селищних рад, державні дотації). Необхідно скористатися цими можливостями і вкладати кошти в ефективні інфраструктурні проекти, які б у майбутньому давали значну економічну та соціальну віддачу (забезпечували населення громади робочими місцями, наповнювали бюджет та інше).

Для ефективної проектної діяльності громади (міської чи регіональної рад) необхідно створювати спеціальні кваліфіковані відділи у виконкомі громади (міської чи регіональної рад), які б працювали суто з проектами (збір, інтеграція та аналіз даних регіонального розвитку, написання заявок на вітчизняні та міжнародні грантові фонди, пошук та залучення грантодавців, управління проектами та ін.).

Вважаємо, що саме такий трансформаційний підхід до управління регіональним розвитком забезпечить швидші зміни у розвитку об'єднаних територіальних громадах, міст чи регіонів.

Використана література

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України [Текст] / О.М. Бориславська, І.Б. Заверуха, А.М. Школик. та ін. // Центр політико-правових реформ. – К., Москаленко О. М., 2012. – 212 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» від 16 березня 2016 р. № 200.
3. В'ячеслав Негода. Державна субвенція на розвиток інфраструктури об'єднаних громад перш за все має посилити їхню економічну спроможність / В. Негода / джерело: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248772185&cat_id=244276429.
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII // Офіційний вісник України. – № 18. – Стор. 21. – Ст. 471.
5. Скрипнюк, О.В. Децентралізація влади як фактор забезпечення стабільності конституційного ладу: питання теорії і практики / О.В. Скрипнюк. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list>.
6. Практичний коментар Закону України «Про співробітництво територіальних громад». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>. 11. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 70.
7. Матеріали Форуму «Перші кроки територіальних громад на шляху децентралізації влади» / Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю ОДА. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vin.gov.ua/web/vinoda>.
8. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» (Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 2, с. 26).

Отримано 17.10.2018